

Egemenlik-Özgürlük Çelişkisinin Machiavelli, Hobbes ve La Boétie Açısından Karşılaştırmalı Bir Analizi

*A Comparative Analysis of the Contradiction Between Sovereignty-Freedom from the
Perspective of Machiavelli, Hobbes and La Boétie*

Cansu KAYMAL ^a

Ahmet Fatih AKIN ^b

Öz

Bu çalışma, egemenlik ve özgürlük arasındaki gerilimi Niccolò Machiavelli, Thomas Hobbes ve Étienne de La Boétie'nin siyaset anlayışları çerçevesinde karşılaştırmalı bir bakış açısıyla ele almaktadır. Modern egemenlik kavramının temellerini atan Machiavelli ve Hobbes, bireysel özgürlüğün kamu yararı için feda edilebileceğini savunurken, La Boétie yönetilenlerin rızası olmaksızın hiçbir egemen gücün meşru olamayacağını ileri sürmektedir. Çalışmanın temel amacı, bu üç düşünürün egemenlik ve özgürlük kavrayışlarını karşılaştırarak, modern devletin özgürlük üzerindeki etkisini sorgulamaktır. Machiavelli ve Hobbes'un devlet merkezli kuramları ile La Boétie'nin birey merkezli eleştirileri arasındaki farklar incelenerek, egemenliğin bireysel haklar karşısındaki konumu tartışılmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, araştırma yöntemi olarak yorumlamacı ve karşılaştırmalı analiz

^a Dr. Öğretim Üyesi, Kocaeli Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, kaymal.cansu@gmail.com, ORCID ID: [0000-0002-9265-8779](https://orcid.org/0000-0002-9265-8779)

^b Yüksek Lisans Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi, Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, ahmetfatihakin@gmail.com, ORCID ID: [0009-0006-1783-6965](https://orcid.org/0009-0006-1783-6965).

Bu makaleye atıf için / To cite this article: Kaymal, C. & Akın, A. F. (2025). Egemenlik-Özgürlük Çelişkisinin Machiavelli, Hobbes ve La Boétie Açısından Karşılaştırmalı Bir Analizi. Toplum ve Kimlik Dergisi, 2(2), 90-112. Doi: 10.5281/zenodo.16500284

benimsenmiştir. Machiavelli'nin *Prens*, Hobbes'un *Leviathan* ve La Boétie'nin *Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev* eserleri temel alınarak, egemenlik-özgürlük ilişkisinin tarihsel ve kuramsal çerçevesi incelenmiştir. Elde edilen bulgular, Machiavelli ve Hobbes'un güçlü devlet vurgusuna karşın La Boétie'nin bireysel direnişi öne çıkardığını göstermektedir. Bu bağlamda, çalışma, egemenliğin modern devlet anlayışında özgürlükle nasıl bir çelişki içinde konumlandığını ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: Egemenlik, özgürlük, devlet, birey, toplum.

Abstract

This study examines the tension between sovereignty and freedom through a comparative analysis of Niccolò Machiavelli, Thommas Hobbes, and Étienne de La Boétie's political thought. While Machiavelli and Hobbes, who laid the foundations of modern sovereignty, argue that individual freedom can be sacrificed for the common good, La Boétie asserts that no sovereign power can be legitimate without the consent of the governed. The main aim of this study is to compare these three thinkers' perspectives on sovereignty and freedom, questioning the impact of modern state sovereignty on individual liberties. By analyzing the differences between Machiavelli and Hobbes' state-centered theories and La Boétie's individual-centered critique, the study explores the position of sovereignty against individual rights. For this purpose, the study employs an interpretative and comparative analysis method. The primary sources include Machiavelli's *The Prince*, Hobbes' *Leviathan*, and La Boétie's *Discourse on Voluntary Servitude*, through which the historical and theoretical framework of the sovereignty-freedom relationship is examined. The findings indicate that while Machiavelli and Hobbes emphasize a strong state, La Boétie highlights individual resistance. In this context, the study reveals how sovereignty, within the modern state paradigm, inherently conflicts with freedom.

Keywords: Sovereignty, freedom, state, individual, society.

1. Giriş

Egemenlik, siyasi düzenin temel taşlarından biri olarak insanlık tarihinin en eski tartışma konularından biridir. Ancak modern anlamıyla egemenlik, ulus-devletlerin ortaya çıkışıyla şekillenmiş ve merkezi devletin yurttaşlar üzerindeki mutlak yönetme yetkisi olarak tanımlanmıştır (Jackson, 1999: 423). 16. yüzyıldan itibaren, Avrupa'daki mezhepsel çatışmalar ve iç karışıklıklar, egemenlik fikrinin kuramsal temellerinin atılmasına zemin hazırlamıştır (Mortimer, 2022: 682). Bu bağlamda, Jean Bodin, egemenliği “en üstün hükmetme yetkisi” olarak sistematize eden ve onu “birlik, bölünmezlik, süreklilik” ilkeleriyle tanımlayan ilk düşündürdür (Ercins ve Buldur, 2020: 108-109).

Bodin, egemenliği devletin yargı yetkisi altında mutlak otorite olarak görmüş, merkezi gücün parçalanmasının monarkı zayıflatacağını ve kaosa yol açacağını savunmuştur (Bodin, 1903: 109-110). Bu görüş, 1648 Westphalia Barışı ile uluslararası bir norm haline gelmiş, devletlerin kendi sınırları içinde mutlak egemen kabul edilmesi modern devlet sisteminin temelini oluşturmuştur (Heywood, 2019: 124). Ancak bu sistem, devletin toplumu homojenleştirme ve bireysel farklılıkları bastırma kapasitesini artırmıştır.

Egemenlik terimi yaygın olarak en az dört farklı şekilde kullanılmaktadır: Bunlardan ilki, kamusal otoritenin örgütlenmesine ve otorite sahiplerinin uyguladığı kontrol düzeyine atıfta bulunan iç egemenliktir. İkincisi, kamu otoritelerinin sınır ötesi hareketleri kontrol altında tutma kapasitesini ifade eden karşılıklı bağımlılığa dayanan egemenliktir. Üçüncüsü, devletlerin karşılıklı olarak birbirlerini tanıması anlamına gelen uluslararası yasal egemenliktir. Dördüncüsü ise, dış aktörlerin devletin egemenlik alanından dışlanmasını tanımlayan Westphalian egemenliktir (Krasner, 2001: 7). Westphalia Barışı ile modern devlet olmanın temel şartı olarak, kendi topraklarının sınırları dahilinde egemenlik hakkına sahip, uluslararası alanda eşit kabul edilen bir sistem var sayılmıştır (Sheehan, 1999: 38).

Devletin tekçi ve merkezi egemenliği anlayışı, sonu gelmiş olan orta çağ toplumlarının kilise ile yerel otoriteler tarafından paylaşılan çoklu egemenliğine karşı, Bodin, Machiavelli ve Hobbes gibi filozoflar tarafından kutsanmıştır. Machiavelli birbirleriyle çatışma hâlindeki kent devletlerinden oluşan ve bunun için diğer devletler tarafından av olarak görülen İtalya'nın siyasi birliğini merkezi bir devletin egemenliği altında sağlamayı kendisine dava edinmiş, Bodin Fransa'da Katolik-Protestan çatışmalarının son bulmasının; Hobbes ise İngiltere'de Katolik-Anglikan çatışmalarının bitmesinin ve İspanyol tehdidinin sona ermesinin tek yolunun güçlü bir monarşik devletin egemenliğiyle gerçekleşebileceğini

düşünmüştür (Ağaoğulları, 2018; Şenel, 1995). Üstelik, bu düşünürler devlet egemenliğinin, insanların inanç dünyalarını ilgilendiren din alanına da hükmetmesi gerektiğini savunmuşlardır. Din dâhil hayatın bütün alanlarında egemen bir otorite olarak merkezi devlet, siyasi toplumların modern versiyonlarının en temel karakteristiği hâline gelmiştir.

Zaman içinde rejimler değişse ve iktidar olma meselesi belirli bir kan bağına mensubiyet şartından koparılıp yönetilenlerin seçimine bırakılsa bile yöneten-yönetilen ilişkileri özsel olarak neredeyse aynı kalmıştır. Modern ulus-devletler, egemenlikleri dahilindeki halkları belirli bir ideoloji çerçevesinde tektipleştirmiş, dayatılan kalıpların dışında görünen, inanan ve eyleyen kesimleri marjinalize etmişlerdir. Bu noktada sınırları dâhilindeki her şey ve herkes üzerinde egemenlik yetkisi olan devletin problemli tarafı ortaya çıkmaktadır. Rejimi fark etmeksizin bütün devletleri zorba olarak göre La Boétie, bu problemli yönü vurgulamıştır. La Boétie, iktidara yönetilenlerin her türlü hürriyetini elinden alacak kadar büyük bir egemenlik yetkisi verilmesinin suçunu yönetilenlerin kendisinde bulmuştur. 16. yüzyılda La Boétie'nin vurguladığı mesele üzerine konuşmak bugün hâlâ tabudur. Devletsiz bir toplumsal yaşantının olanakları, anarşist kuramcılar dışında akademik bir sorgulamaya tâbî tutulmamıştır.

Büyük bir uzlaşıyla geçerliliği kabul edilen bir yapı olarak modern, egemen ulus-devlet sistemi pek çok eleştiriyle karşı karşıya kalmıştır. Örneğin Hannah Arendt, modern devleti, özgürlüğü toplumsal bağlamından koparıp kişinin iç dünyasına hapsettiği gerekçesiyle eleştirmiş (Arendt, 2012: 198), Batılı siyasi anlayışı iktidara sınırsız bir egemenlik armağan etmekle suçlamış (Arendt, 2012: 210), toplumun tektip bir kitle hâline gelmesiyle devletin despotik hâle gelmesini birbirine koşut olarak görmüştür (Arendt, 2014: 37). Michael Hardt ve Antonio Negri, ulus-devlet egemenliğini *Avrupalı güçlerin modern dönem boyunca kurduğu emperyalist yönetimlerin temel taşı* olarak tasavvur etmiş; modern egemenliğinin ise, *kök saldıgı her yerde, toplumsal alanı baştan sona kuşatan ve hem kendi kimliğinin arılığını korumak hem de öteki olan herkesi dışlamak için hiyerarşik toprak sınırları dayatan bir Leviathan yarattığını* savunmuşlardır (Hardt ve Negri, 2018: 16).

20. yüzyılın ortalarından itibaren, siyaset kuramcıları gemenlik ve özgürlük ilişkisini Rousseau ve Spinoza kadar iyimser görmemektedir. Modern devletin egemenliği, ne Rousseau'nun iddia ettiği gibi bireylerin iktidara itaat ederek aslında kendi iradelerine boyun eğdiği ve böylece özgürleştiği aşkın bir yapı (Rousseau, 2002: 165), ne de Spinoza'nın savunduğu gibi yurttaşların devlete bağlılıkları arttıkça özgürlüğünün de arttığı bir birlik

olarak işlemiştir (Spinoza, 2019: 235-236; Balibar, 2016: 44). La Boétie'nin yüzyıllar önce dile getirdiği fikirler, anarşist düşünce tarafından güncellenirken, Foucault gibi yapı-sökümcü düşünürler, Hobbes ve Machiavelli'nin siyaset anlayışının yalnızca monarşilerde değil, modern demokrasilerde de sürdüğünü savunmuştur. Bu görüşü destekleyen en önemli kanıtlardan biri, Foucault'nun şu sözleridir (Foucault, 2011: 59):

Her toplumun kendi hakikat rejimi, kendi genel hakikat siyaseti vardır: Yani her toplumun doğru kabul ettiği ve doğru olarak işlerliğe soktuğu söylem türleri; doğru sözceleri yanlış sözcelerden ayırt etmeye yarayan mekanizmalar ve merciler ile doğru ve yanlışın teyit edilme yolları, hakikatin edinilmesinde tercih edilen teknikler ile prosedürler; doğru kabul edilenleri söylemekle yükümlü olanların statüsü.

Foucault, iktidar tarafından bireylere belirli bir hakikat dayatıldığını ve bireyin iktidar ilişkilerinin öznesi olduğunu ifade ederek egemenlik-özgürlük sorunsalına ilişkin karamsar bir bakış açısı geliştirmiştir.

Bu makalede, iktidar merkezli bir bakış açısı geliştirmiş Machiavelli ve Hobbes'un egemenlik anlayışı ile yönetilenler eksenli bir tasavvur sahibi La Boétie'nin egemenliğe yönelik düşünceleri karşılaştırılarak, devletin egemenliği ile bireyin özgürlüğü dikotomisi ele alınacaktır. Bu üç düşünürün birlikte ele alınmasının temel nedeni, modern egemenlik anlayışının doğuşuna ve özgürlüğün bu yapı içinde nasıl konumlandığına dair birbirini tamamlayan ama aynı zamanda çatışan üç kurucu damarı temsil etmeleridir. Machiavelli ve Hobbes, devletin güvenlik ve düzen üretme işlevini merkeze alarak özgürlükten feragat edilebileceğini savunurken; La Boétie, iktidarın meşruluğunu bireysel rızaya bağlayarak özgürlüğü her tür egemenlik ilişkisine karşı etik bir dayanak olarak öne sürer. Bu karşılaştırma, modern siyasal düşüncede egemenlik ile özgürlük arasındaki temel gerilimi tarihsel, felsefi ve ideolojik katmanlarıyla çözümlemeyi amaçlamaktadır.

2. Machiavelli ve Egemenlik Anlayışı

Machiavelli, siyaseti idealize etmek yerine gerçekçi analizlerle ele alan bir düşünürdür. Ross King'in de ifade ettiği gibi (2011), Machiavelli tam anlamıyla bir "iktidar filozofu"dur. Yaşadığı 15. ve 16. yüzyıllar, İtalya'nın siyasi parçalanmışlık ve dış tehditlerle mücadele ettiği çalkantılı bir döneme denk gelir. O dönem İtalya, bağımsız şehir devletleri ve prensliklerden oluşuyordu. Bu şehir devletleri arasındaki mücadeleler, iç sınıfsal çatışmalar ve büyük güçlerin müdahaleleri, İtalya'yı kaotik bir ülke haline getirmişti (Ağaoğulları,

2018: 320). Floransa’da bürokrat olarak görev yapan Machiavelli, güçlü bir merkezi otoritenin gerekliliğini savunmuş, İtalya’nın Roma dönemindeki ihtişamına dönmesi gerektiğini düşünmüştür (Şenel, 1995: 302-303).

Machiavelli’nin siyaset anlayışı, iktidarın nasıl ele geçirileceği ve korunacağı üzerine yoğunlaşır. *Prens* adlı eserinde, güçlü bir devletin inşası için liderin sahip olması gereken iki temel nitelik üzerinde durur: *virtù* ve *fortuna*. *Virtù*, liderin cesareti, siyasi becerisi ve stratejik zekasını ifade ederken, *fortuna*, liderin kontrol edemediği şans ve dış etkenleri temsil eder (Machiavelli, 1994: 63). Machiavelli’ye göre başarılı bir lider, *fortuna*’nın getirdiği krizlere karşı hazırlıklı olmalı ve gerektiğinde şiddet de dahil olmak üzere her türlü aracı kullanarak durumu kendi lehine çevirmelidir (Ağaoğulları & Köker, 2013: 192-194). Bu noktada Machiavelli, *fortuna*’yı “asi bir kadın”a, *virtù*’yu ise onu kontrol edebilecek “erkek gücü”ne benzeterek eril bir egemenlik metaforu sunar (Machiavelli, 1994: 136-138).

Egemenin sahip olması gereken nitelikler konusunda Machiavelli, “aslan ve tilki” metaforunu kullanır. Güç ve cesareti simgeleyen aslan, egemenin düşmanlarını sindirme yetisini temsil eder. Ancak siyasette yalnızca güç kullanmak yeterli değildir; lider aynı zamanda bir tilki gibi kurnaz olmalıdır. Çünkü yalnızca kuvvetle egemenlik sürdürülemez, hile ve diplomasi de gereklidir (Machiavelli, 1994: 110). Bu bağlamda Machiavelli, liderin ahlaki kaygılardan bağımsız hareket etmesi gerektiğini savunur. Ona göre, halk dindar liderlere güvenir ve onları kolay kabullenir. Dolayısıyla, liderin gerçekten dindar olup olmaması önemli değildir; önemli olan dindar bir imaj sergileyerek halkın desteğini kazanmasıdır. Machiavelli, siyasetin ahlaktan bağımsız bir alan olduğunu savunarak modern realpolitik anlayışının temellerini atmıştır (Machiavelli, 1994: 110-111).

Machiavelli’nin devlet anlayışı yalnızca monarşi ile sınırlı değildir. *Söylevler* adlı eserinde, cumhuriyet yönetiminin erdemlerini vurgular ve güçlü bir devletin yalnızca bir liderin otoritesine değil, halkın sorumluluk bilinci geliştirmesine de bağlı olduğunu ileri sürer. Ona göre halk, tutkularını serbestçe ifade edebilmeli ve siyasi sürece aktif katılım göstermelidir (Ağaoğulları, 2018: 338). Bu bağlamda Machiavelli’nin özgürlük anlayışı, bireysel hak ve özgürlüklerden çok, toplumun siyasal bütünlüğü ve istikrarı ile ilişkilidir.

Spinoza, Machiavelli’yi egemenliğin korunması konusunda en bilgece yazılar yazan filozof olarak tanımlamış, ancak onun asıl amacının tek bir kişinin mutlak gücünün tehlikelerine dikkat çekmek olduğunu ileri sürmüştür (Spinoza, t.y. 17). Rousseau da benzer şekilde,

Prens'i yalnızca hükümdarlara değil, halklara da bir uyarı olarak yorumlamış ve eserin aslında cumhuriyetçilerin el kitabı olduğunu savunmuştur (Rousseau, 2002: 205).

Machiavelli'nin egemenlik anlayışı, modern ulus-devlet sisteminin kuramsal temellerini oluşturan en önemli düşünce yapılarından biridir. Onun önerdiği mutlak egemenlik anlayışı, merkeziyetçilik, laiklik ve pragmatizm ile birleşerek modern devlet fikrinin gelişimine yön vermiştir (Deniz, 2001: 119). Machiavelli'ye göre, dini kurumlar siyaset alanına müdahale etmemeli, devletin bütünlüğü ve istikrarı her şeyin önünde tutulmalıdır (Erdal, 2010: 88; Çelik, 2018: 401; Machiavelli, 1992: 36).

Sonuç olarak, Machiavelli, egemenliği devletin temel yetkisi olarak ele almış ve siyasal düzenin korunması için mutlak otoritenin gerekliliğini savunmuştur. *Prens* ve *Söylevler* birlikte okunduğunda, onun düşüncesinde devletin gücü ile yurttaşların özgürlüğü arasında bir denge arayışı olduğu görülmektedir. Ancak bu özgürlük, modern bireyci anlayıştan farklı olarak, halkın kolektif sorumluluğu ile tanımlanan bir özgürlüktür. Bu yönüyle Machiavelli, günümüz merkeziyetçi ulus-devlet anlayışının en önemli teorik öncüllerinden biri olmuştur.

3. Hobbes ve Egemenlik Anlayışı

Hobbes, 17. yüzyıl İngiliz düşünürü ve siyaset filozofu olarak egemenlik kavramı ve toplumsal sözleşme teorisi ile siyaset felsefesi üzerine önemli bir etki bırakmıştır. İngiltere'deki siyasi çalkantılar, devrimci hareketler ve iç savaş dönemi gibi olaylar, Hobbes'un egemenlik anlayışını şekillendiren önemli faktörler arasında olmuştur. Hobbes yaşadığı dönemde (1588-1679), İngiltere'de siyasi karmaşa ve istikrarsızlık durumlarına tanık olmuştur. Bu dönemde İngiltere, Stuart Hanedanı'nın iktidarı ve Parlamento ile çatışmalarıyla sarsılmıştır. İç savaşlar, dini ayrılıklar, monarşi ve parlamentonun yetki mücadeleleri gibi olaylar Hobbes'un düşüncelerinin şekillenmesinde etkili olmuştur (Ağaoğulları, 2018: 428). Dolayısıyla Hobbes, bu dönemdeki siyasi çalkantıları gözlemleyerek ve insan doğasının rekabetçi ve bencil yönlerini analiz ederek egemenlik anlayışını geliştirmiştir (Arnhart, 2013: 160). Hobbes, egemenlik kavramı ve toplumsal sözleşme teorisi üzerine *Leviathan*'ı kaleme almış ve eserinde insan doğasını ve egemenlik anlayışını detaylı bir şekilde işlemiştir. Machiavelli gibi, Hobbes da ülkesinin işgalinin ve kaosu yarattığı endişe temelinde devlet merkeziyetçiliğini ve egemenliğin bölünmezliğini kutsamıştır.

Ampirik ve tümevarımcı bir filozof olan Hobbes'a göre düşünmek ve akıl yürütmek gözlemlenebilir olgulara dayanır ve bilimin konusu birleştirilebilir ve ayrıştırılabilir şeyler

olan cisimlerden başka bir şey değildir (Weber, 1998: 120). Hobbes yöntemsel olarak mekanik ve deterministik bir anlayışa sahiptir. Nasıl ki mekanik bir sistem incelenmeye onun en küçük parçalarından başlanırsa, Hobbes, toplumu da en küçük parçası olan insandan ve dolayısıyla insan tabiatından, insan eğilimleri ve tutkularından yola çıkarak anlamaya çalışır (Gauthier, 2000:1-5). Machiavelli'ye benzer biçimde Hobbes'a göre, insan doğası rekabetçi, bencil ve çatışmaya yatkındır. Dolayısıyla Hobbes'un perspektifinden insanlar arasında çıkacak kavga ya da savaş kaçınılmazdır. Bu bağlamda Hobbes, insanların doğasında bulunan ve insanları kavgaya yönelten üç temel nedene dikkat çekmiştir. Hobbes'a göre bu temel nedenler: rekabet, güvensizlik ve şereftir. İnsan doğasında yatan bu nedenlerin bastırılmadığı doğal durumda, Hobbes'un bakış açısında her bireyin diğerleriyle mücadele ettiği bir savaş hali mevcuttur. Hobbes, insanların egemen bir güce itaat etme arzusunun temelindeki nedeni şu sözlerle açıklamıştır (Hobbes, 1651: 64):

Bu yüzden, ilk olarak, tüm insanlığın genel eğilimi olarak sürekli ve huzursuz bir güç arzusunu, sadece ölümden sona eren bir arzu olarak belirtiyorum. Bunun nedeni, bir insanın daha yoğun bir zevk umuduyla veya zaten sahip olduğu makul bir güçle yetinememesi değildir, aksine, sahip olduğu mevcut gücü ve iyi yaşamayı sürdürebilmek için daha fazlasını elde etme gerekliliğindendir. Bu yüzden, gücü en büyük olan krallar, onu içerde yasalarla, dışarıda ise savaşlarla sağlamlaştırma çabası gösterirler: ve bu yapıldığında, yeni bir arzu ortaya çıkar; bazılarında yeni fetihlerle gelen şan ve şöhret arzusu, bazılarında rahatlık ve duysal zevk arzusu, bazılarında ise herhangi bir sanat veya zihinsel yetenek konusunda mükemmel olma arzusu ve bu nedenle övgüyle anılma arzusu. Zenginlik, onur, kumanda veya diğer güç rekabeti, çekişme, düşmanlık ve savaşa yöneltir, çünkü bir yarışmacının arzusuna ulaşma yolu, diğerini öldürmek, boyun eğdirmek, yerinden etmek veya püskürtmektir. Özellikle, övgü rekabeti, antik çağlara saygıyı teşvik eder. Çünkü insanlar yaşayanlarla rekabet ederler, ölümlerle değil; böylece, diğerlerinin şanını gölgelemek için onlara hak ettiğinden fazlasını verirler. Rahatlık ve duysal zevk arzusu, insanları ortak bir güce itaat etmeye yöneltir: çünkü bu tür arzular, insanı kendi çaba ve emeğinden umulabilecek korumadan vazgeçirir. Ölüm ve yaralanma korkusu da aynı nedenle aynı şeye yöneltir. Aksine, ihtiyaç sahibi ve cesur insanlar, mevcut durumlarından memnun olmayanlar ve ayrıca askeri komuta hırsı olan tüm insanlar, savaşın nedenlerini sürdürme ve kargaşa ve isyan çıkarmaya meyillidirler: çünkü askeri bir onur savaştan başka bir şeyle

kazanılmaz ve kötü bir durumu düzeltmenin en iyi umudu, yeni bir karışıklık çıkarmaktır. Bilgi ve barış sanatları arzusu, insanları ortak bir güce itaat etmeye yöneltir: çünkü bu tür bir arzu, boş zaman arzusunu içerir ve dolayısıyla kendi güçlerinden başka bir güçten koruma arayışını doğurur.

Bütün bu açıklamalardan anlaşılan, Hobbes’a göre insan tabiatındaki en belirgin özelliğin Spinoza’nın “conatus” dediği “hayatta kalmaya ve varlığını güçlendirmeye yönelik gösterdiği çaba” ölüm, yaralanmak gibi zararlardan duyulan korkudur (Spinoza, 2012: 160). Siyasi bir iktidarın egemenliği altında yaşamayı, diğer bir ifadeyle devlet diye bir toplum kurulmasını insan tutkularının bir sonucu olarak gören Hobbes, en kısa ifadeyle devletin temeline “korku”yu yerleştirmiştir (Schmitt, 1996: 31). Keza Hobbes, insan doğasının korku ile yoğrulmuş toprağında büyüyen ağacın hem Ölümlü Tanrı (egemen, *Leviathan*) hem de 'din' meyvesini verdiğini ortaya koymuştur (Milner, 1988: 417). Dolayısıyla Hobbes’un spesifik olarak bir dine dair görüşlerinden ziyade genel olarak din üzerine düşünceleri veya görüşleri, onun siyasi fikirleri ve egemenlik anlayışıyla doğrudan ilintili bir hal almıştır. Daha net bir ifade ile Hobbes'un dini görüşleri, onun siyasi düşünceleriyle iç içe geçmiştir. İç içe geçmeyi sağlayan biricik şey görüşlerin beslendiği ortak kaynaktan başka bir şey değildir: “Korku”. Öyle ki Hobbes’a göre korku ve bilinmezlik karşısında insanların teselli bulma arayışı, dinin temel motivasyon kaynakları arasında yer almaktadır. Bu motivasyon, insanların doğadaki belirsizlik ve korkularına yanıt ararken, doğaüstü güçler fikrine sığınmalarına neden olmuştur. Nitekim Hobbes da bu durumu “Dinin doğal nedeni, gelecek kaygısıdır” (Hobbes, 1651) şeklinde özetlemiştir. Özetle, doğa halindeki çatışmalardan toplumsal sözleşmeye geçişte korku ve gelecek endişesinin etkisini vurgulayan Hobbes, benzer şekilde, doğa kaynaklı korku ve belirsizliklerin insanları içsel bir huzur arayışında, insana özgü doğaüstü bir fenomen olan dine yönlendirdiğini savunmuştur (Hobbes, 1651: 66-70).

Hobbes’un “*Homo homini lupus*” (insan insanın kurdudur) ifadesi, doğa durumundaki rekabet ve çatışmayı ifade ederken, aynı anlayış Hobbes’un ortaya koyduğu din ve siyaset ilişkisine de uygulanabilmektedir (Webster, 2015: 23). Gerçekten de Hobbes’a göre, bu iki kurumun ortak çıkış noktası korku, varmak istedikleri nokta ise egemenlik ve barıştır. Bu konu da hem tarihi bilgi birikimine hem de yaşadığı dönem itibarıyla deneyime sahip olan Hobbes, egemenliğin biricikliği üzerindeki bu potansiyel tehlikeyi ve ona göre doğal sonucu olan iç savaş bertaraf etmek istemiştir (Glover, 1960: 281). Aynı zamanda kiliseyi, devlet kontrolüne kapsamlı bir şekilde tabi kılması, mutlakiyetçi egemenlik teorisi tarafından

zaruriyet arz etmektedir (Collins, 2005: 11-12). Hobbes'un bu anlayışına, *Leviathan* eserinin kapağında dahi rastlamak mümkündür. *Leviathan* eseri kapağından söylemlerine kadar tam manasıyla bir egemenlik-otorite manifestosudur. Eserin kapağında, bedeni sayısız küçük insanlarla örölü dev gibi bir adam görülür ve bu "ölümlü Tanrı" olan *Leviathan*'ın varlığının tüm insanların iradelerinden müteşekkil üstün bir güç olduğu anlamına gelir. Bu adamın sağ elinde kılıç ve sol elinde asa tutması ise hem dünyevi hem de dinî kudretin *Leviathan*'ın ellerinde olduğunu anlatmaktadır (Schmitt, 1996). Böylelikle "İki kılıç kuramı"nı tabiri caizse yok eden Hobbes, egemenin ellerinde hayat bulan dinsel asa ile yalnızca kilisenin gücünü siyasal iktidar içinde eritmekle kalmaz. Egemene toplumsal sözleşme ile bağlı tebaalara inançlarını ya da dini, "özel" ve "kamusal" perspektiflerden sunar. Bireyin kişisel düşünce ve vicdan özgürlüğünü korunurken, inançların kamusal alandaki ifadesini ve uygulamasını devletin kontrolü altına alır. Çünkü Hobbes, devletin bazı dini temeller olmadan var olabileceğini iddia etmemiştir (Glover, 1960: 289). Nitekim Hristiyanlık ve din adamları üzerine olan görüşleri ve eleştirel tutumu, Hobbes'un, egemenlik anlayışının bir parçasıdır (Curley, 1998: 93). Başka bir deyişle, Hobbes, "dinin devletini" katı bir şekilde reddetmiş ve günümüz Diyanet'ini andıran bir biçimde kiliseyi, seküler bir çizgide devlet kontrol altına alarak "devletin dinini" yeğlemiştir. Hobbes'a göre, devletin, toplumsal sözleşme gereğince vaadini yerine getirmek için dini, devlet kontrolü altına alması, egemenin varlık sebebine dayanmaktadır. Bu uğurda Hobbes, sınır tanımaz. Öyle ki Hobbes'a göre, egemen bir yanlış içerisinde olarak "tanrısal yasalara aykırı bir şey buyurmuşsa dahi bunun günahı yalnızca egemene aittir" (Hobbes, 2007:244).

Hobbes'a göre bu egemenin görevi ister bir monark ister bir meclis olsun, kendisine egemenlik gücünün veriliş amacına dayanır, yani bu amaç halkın güvenliğini sağlamaktır. Bu, doğa yasası gereği zorunludur ve bu konuda egemen, yalnızca yasanın yaratıcısı olan Tanrı'ya karşı sorumludur. Ancak burada güvenlikten kastedilen sadece basit bir korunmaya indirgenmemelidir. Hobbes, güvenlikten her insanın yasal yollardan, topluma zarar vermeden kendisi için elde edeceği tüm diğer yaşam memnuniyetlerini kastettiğini ifade etmiştir. Hobbes, herkesin kendi iyiliği için itaat etmesi gereken egemenin görevinin egemenliğin haklarını korumak olduğunu, egemenliğin başkasına devredildiğinde toplumun yeniden güvenliksiz, kaos ve savaş durumuna döneceğini ifade etmiş ve savaş-barış gibi konulara karar verme, para basma, bakanları atama gibi araçların terk edildiğinde egemenlik amacının da terk edileceğini belirtmiştir. Egemenin görevlerinin, yetkilerinin yönetilenler

tarafından bilinmesi de itaatin içselleştirilmesi için önemli bir konudur. Çünkü insanlar egemenliğin doğal hak ve yetkilerini, yasaya itaatin ortak iyilik için olduğunu ve yasanın ihlalinin insanları doğa durumuna geri döndüreceğini bilmeden, yalnızca yaptırım korkusuyla itaat ederlerse, bu sadece bir düşmanlık ve özgürlükleri kısıtlayıcı bir uygulama olarak görülür ve güçlü hissedildiğinde itaat edilmekten kaçınılır (Hobbes, 1651: 107-109).

Bu perspektif, Hobbes'un mutlakiyetçiliğinin ya da başka bir ifade ile merkeziyetçiliğinin yansımasından başka bir şey değildir. Hobbes, toplumsal düzenin ve barışın korunması için egemeni; mutlak, sınırsız ve bölünemez bir mahiyette tasarlamıştır Hobbes'un tasarısında, egemen ne kadar güçlüyse, barış da o kadar güçlü ve dayanıklı olacaktır (Gerring & Thacker & Moreno 2004: 9). Barışı bu şekilde formülleştiren Hobbes, devlet yönetiminde adem-i merkeziyetçiliği asla olumlamaz. Hobbes böyle bir alanın varlığını başka bir deyişle sınırlandırılmış egemeni, egemenin yokluğu şeklinde yorumlamıştır. Çünkü Hobbes'a göre, sınırlandırılmış olan, onu sınırlayanlardan daha üstün değildir. Şayet üstün değilse egemen de değildir (Hobbes, 1651: 119). Keza Hobbes'un nihai amacı, merkezi otoriteyi, mutlak bir erkle ve egemenlikle donatarak iç savaşa meydan vermemektir (Ağaoğulları & Köker, 2009: 227). Dolayısıyla eğer aksi bir senaryoda, egemenin varlığına rağmen insanlar için güvensiz bir ortam şekillenmiş örneğin bir iç savaş meydana gelmişse Hobbes açısından ahit gereği gibi yerine getirilmemiş yani bir nevi doğa durumuna dönmüş demektir.

Hobbes'a göre Machiavelli perspektifine benzer bir biçimde özgür insanın, doğa durumu daimi bir savaş durumudur ve bireyler huzur ve güvenlik altında yaşamak için bir yönetime itaat etmeye razı olmalıdır. Bundan dolayı Hobbes, egemeni mutlakiyet terazisinde nihai ölçüye ulaştırmayı misyon olarak üstlenmiştir. Hobbes, misyonu gereği kamusal güce atıfta bulunarak "Kılıcın zoru olmadıkça ahitler sözlerden ibarettir ve insanı güvence altına almaya yetmez" ifadelerine yer vermiştir (Hobbes, 1651: 103). Aslen Hobbes'un perspektifinde keyfiliğin var olması mümkün değildir. Bu konuda ortaya koyduğu denklem oldukça basittir: Devlet ya da egemen rasyonel bir ürün olduğuna göre, egemenin irrasyonel davranışlarda bulunması olanaklar dahilinde değildir. Zaten, bir egemen için rasyonel olan, kendi çıkarı adına vatandaşlarına iyi ve adil davranmaktır (Ağaoğulları & Köker, 2009: 246-247).

Hobbes'un iyi ve adil anlayışı, itaat ve koruma dengesine dayanır (Schmitt, 1996: 71-72). Bu denge, özgürlükle doğrudan ilişkilidir. Hobbes, özgürlüğü "engellenmeme" olarak tanımlar (Hobbes, 2007: 131; Hobbes, 1651: 129). Bu tanım, bireyin istediği gibi hareket

edebilme yetisini, dışsal engeller tarafından kısıtlanmama olarak ele alır. Hobbes'un özgürlük tanımı, doğa durumu bağlamında önemli bir anlam kazanır. Çünkü doğa durumuna ilişkin Hobbes, özgürlüğün, özgürlüğü tehdit ettiği yahut ortadan kaldırdığı sınırsız bir özgürlük atmosferi belki de bir özgürlük distopyası sunar. Bilindiği üzere bu atmosfer, mutlak egemenliğe uzanan süreci ortaya koyar. Bu süreç, özgürlüğün yeniden tanımlanmasını gerektirir. Hobbes'a göre, toplumsal sözleşme ile bireyler, sınırsız özgürlüklerinden vazgeçerek, daha büyük bir güvenlik ve düzen karşılığında özgürlüklerini sınırlarlar. Bu haliyle Hobbes, özgürlüğü, hakka endekslemektedir. Hak demek, özgürlük demektir. Hobbes'un deyişiyle "Uyrukların özgürlüğü, sözleşmelerden özgür olmaktır" (Hobbes, 1651: 131). Kısacası Hobbes, devletin egemenliği ile bireyin özgürlüğü arasında bir çelişki görmemektedir. Zira insanın farazi doğa durumunda olduğu, diğer bir deyişle devletin olmadığı durumda, bireyler özgür yaşamak bir tarafa, hayatını bile devam ettiremeyecektir. Dolayısıyla Hobbes, toplum sözleşmesi kuramı ile insanların zaten devleti kendi özgür iradeleriyle kurduklarını ve özgür iradeleriyle gücün yettiği herkese menfaati için her dilediğini yapma iktidarını, kurumsallaşmış tek bir güce devrettiğini düşünmüştür. Bu bağlamda Hobbes'un özgürlük anlayışı, mutlak bir serbestliğe değil, düzen içinde sınırlanmış bir özgürlüğe dayanır."

Devletin egemenlik alanını son derece geniş kapsamlı tutan Hobbes, özel mülkiyete, vatandaşlar arasında serbest bir biçimde ticari akitlerin gerçekleştirilmesi, meta ve ücretin özgürce mübadele edilebilmesine yaptığı vurguyla, egemenin bu noktada usul ve kural belirleyici olduğuna yönelik söylemleriyle (Hobbes, 1651: 154) günümüzdeki liberal devlet egemenlik anlayışının da haberciliğini yapmıştır. Hobbes, Machiavelli'nin seküler temeller üzerinde gerekçelendirdiği, feodal ortakların egemenliklerinden arınmış merkezi devlet kuramına, yönetilenleri de göz önünde bulundurarak bir katkı sağlamış ve modern ulus-devletin egemenliğini yöneteni egemenliği, yönetilenin özgürlüğü bağlamında şekillendiren siyaset kuramcılarının öncülüğünü yapmıştır.

4. Etienne La Boétie ve Egemenlik Anlayışı

16. yüzyılda yaşamış önemli bir Fransız düşünür olan La Boétie ve egemenlik anlayışını kavramak için öncelikle o dönemdeki siyasi ve toplumsal bağlamı anlamak önemlidir. La Boétie (1530-1563), 16. yüzyılın ortalarında yaşamıştır. Bu dönem, Avrupa'da siyasi karmaşa ve otorite ile ilgili tartışmaların yoğun olduğu bir zaman dilimidir. Feodal sistem çökmekte

ve ulus-devletlerin gücü yükselmektedir. Aynı zamanda, dini reform hareketleri ve siyasi çekişmeler de bu dönemi etkilemiştir (Çelen, 2018: 158-159). La Boétie'nin düşünceleri, bu siyasi bağlamın bir ürünü olarak ortaya çıksa bile günümüz için de çarpıcı niteliktedir.

La Boétie, iktidarı yani egemenliği Machiavelli gibi yöneten-yönetilen penceresinden ele almış ancak ondan farklı olarak düşüncelerini ve felsefesini yönetilen merkezli geliştirmiştir. La Boétie'nin en önemli eseri olan *Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev*, egemenlik anlayışını ele alan önemli bir metindir. Bu eserde La Boétie, egemenin nasıl otorite kurduğunu ve insanların neden gönüllü bir şekilde boyun eğdiğini sorgulamıştır. Ona göre, insanlar eğitim temelinde gelenek, alışkanlık ve korku gibi nedenlerle hükümdarlara itaat eder. Bu bağlamda La Boétie, Gramsci'nin "hegemonya" ve Althusser'in "devletin ideolojik aygıtları" kavramlarını andıran ama onlardan yüz yıllar önce çok benzer bir düşüncüyü öne sürmüştür. Gramsci düşüncesinde kültürel hegemonyanın kuruluşuyla yönetilenlerden rıza devşirilmesi, Althusser düşüncesinde ise devletin ideolojik aygıtları vasıtasıyla rızanın yeniden üretilmesi gibi kavramların erken bir habercisi La Boétie'nin "gönüllü kulluk" tasviridir. Öyle ki, La Boétie'ye göre, *Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev* adlı eserinde de vurguladığı gibi, iktidarın sürdürülebilirliğinde gelenek ve eğitim önemli bir rol oynamaktadır. Gelenekler, bireylerin mevcut durumu kabullenmelerini ve itaat etmelerini sağlarken, eğitim, bu durumu pekiştirir ve gelecek nesillere aktarır (La Boétie: 1987:36). Bu itaat sadece gönüllü bir şekilde değil, daha ziyade bir tür "gönüllü kulluk" olarak adlandırabileceğimiz bir bilinçsizlik meyvesidir (Ağaoğulları, 2018: 381).

La Boétie'nin, *Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev* eserinde insan doğasına bakış açısı Machiavelli ve Hobbes'un egoist ve çıkarları için her şeyi yapmaktan kaçınmayan, korkak ve kötüye eğilimli insanının tam tersidir (La Boétie, 1987: 26):

Fakat, kuşkusuz Doğa'da hiçbir şey açık seçik gözükme de görmemezlikten gelemeyeceğimiz şu olgu vardır: Tanrı'nın vekili ve insanların yöneticisi olan Doğa, birbirimizi yoldaş olarak ya da daha doğrusu kardeş olarak bilelim diye, hepimizi tek bir dökme kalıbından çıkmışçasına, aynı biçimde yapmıştır. Bize verdiği armağanları paylaştırırken bazılarını gerek beden gerekse akıl açısından, diğer kişilere göre çeşitli üstünlükler sağlamıştır. Doğa bizi kapalı bir kampa koyarcasına bu dünyaya koymasına karşın, en güçlüleri ve en akıllıları, bir ormandaki silahlı haydutlar gibi en zayıfları ezsinler diye yeryüzüne yollamamıştır. Fakat aslında bazılarını büyük, bazılarını küçük paylar vererek Doğa'nın kardeşçe bir sevgiyi gerçekleştirdiğini düşünmek gerekir.

Böylece bu sevgi, bazılarının yardım etme erkine sahip olmaları diğerlerinin ise yardıma gereksinme duymalarıyla oluşur.

Görüldüğü gibi Hobbes ve Machiavelli'nin aksine Boétie, insan doğasına ilişkin iyimser bir tablo çizmiştir. İnsanların yaratılışlarındaki eşitsizliklere rağmen, karşılıklı iletişim ve yardımlaşmaya eğilimli insan doğası sayesinde herkes karşısındakinde kendisini görüp, kendisini tanıyabilir. La Boétie, aslında insan doğasının özgür ve eşit yaratıldığını vurgulayarak, özgür ve eşit yurttaşlık tutkusunu açığa çıkarmıştır (Çelen, 2018: 162; Sparling, 2013: 490).

Özgürlüğün doğallığını sorgulamanın beyhudeliğini, zarar verilmeden hiç kimsenin köle durumuna düşürülemeyeceğini, hayvanların da doğallığında özgürlük olduğunu ve insanlar tarafından yakalandıkları andan itibaren öldüklerini ya da acı çektiklerini ifade eden La Boétie, özgürlüğün iki tür talihsiz nedenden biri aracılığıyla kaybedildiğini ve bir kere kaybedildikten sonra tekrar özgür doğallığa geri dönüşün mümkün olmadığını belirtmiştir (La Boétie, 1987: 30-31):

... Fakat elbette tüm insanlar, kendilerinde insansal bir şey kaldığı sürece kulluklaşmalarını, iki durumdan biri olduğu zaman yani zorlandıkları ya da aldatıldıkları için kabul ederler; zorlama ya silahlı güçler tarafından (...) ya da (...) hihipler tarafından gerçekleşir. İnsanlar, çoğu kez aldatılma ile özgürlüklerini kaybederler; bu durumda insanlar başkaları tarafından kandırılmaktan çok kendi kendilerini aldatırlar. Tıpkı bu şekilde, Sicilya'nın en önemli kendi olan (...) Syraküza halkı, savaşlar tarafından sıkıştırılınca, tehlikeye karşı koymak için düşüncesizce Birinci Dionysios'u yüceltip ona orduyu yönetme görevini vermişti; kendini sakınmadan onu öylesine büyük kıldı ki, bu sinsi ve kurnaz kişi, düşmanlarını değil de sanki yurttaşlarını yenmişçesine zaferle dönüp kendini ilk önce komutanlıktan kral, sonra da krallıktan tiran yapmıştı.

Halk bir kere kulluklaşmaya görsün, özgürlüğü öylesine unutuyor ki, artık onun uyanıp yeniden özgürlüğünü ele geçirmesi olanaksız oluyor. Üstelik halk çok içten ve istekli bir biçimde kulluk ediyor. Bu durumu gören sanki onun özgürlüğünü değil, köleliğini kaybettiğini sanır. İlk başlarda, kuvvetle, alt edilmişlikten dolayı, zorlama nedeniyle hizmet edildiği bir gerçek. Fakat bundan sonra gelen kuşak, özgürlüğü hiç görmeyip

tanımadığından dolayı, pişmanlık duymadan hizmet eder ve ondan öncekilerin zorla yaptıklarını seve seve yerine getirir. (...)

İnsan doğasının temeline özgürlük ve eşitliği yerleştirip, “yönetilen” olmanın, üstünde tahakküm kurulmanın öncesinde kötü bir tesadüfle aldatılmaya ya da zorbalığa maruz kalmaya dayandığını, sonrasında ise içselleştirildiğini anlatan La Boétie, rejim ayrımı gözetmeksizin bütün yönetimlerin karakterinin tiranlık olduğunu, hepsinin yönetilenleri kul hâline getirdiğini ifade etmiştir. Seçimle, silah zoruyla veya veraset yoluyla da gelmiş olsa bütün yönetimler, yönettiklerine kul gözüyle bakar ve onları ehliileştirmeye, iktidar amacına hizmet ettirmeye çalışır (La Boétie, 1987: 29-30). La Boétie’nin böylesi bir yöneten-yönetilen ilişkisine bakışı, Hobbes ve Machiavelli’de görüldüğü gibi ortak bir iyilik ya da sosyal düzen cihetinde değildir. Bilakis, La Boétie bu ilişkiyi efendi-kul ilişkisi gibi görmüş ve aslında kulların isterse o efendiyi tükürükleriyle boğabileceğini (La Boétie, 1987: 18-23) ama zaten kul olarak doğdukları ve öyle eğitim aldıkları için itaat etme yolunu seçtiklerini ifade etmiştir. Bununla birlikte özgürlük bir kere kaybedildiğinde yürekliliğin de kaybedileceğini ifade eden filozof, tiranların hükmü altındaki insanların “alçak” ve “kadınsı” olduklarını (La Boétie, 1987: 39) söylemiş ve son kertede herkesin kendi yerinde ve çapında bir tiran olma arzusuyla kendisinden üst tirana itaat ettiği için bir tiranlık zincirinin oluştuğunu açıklamıştır (La Boétie, 1987: 48-49).

La Boétie, seleflerinden ve çağdaşlarından farklı olarak siyasi iktidarın temeline, din, güvenlik arzusu gibi olguları değil insanlığa haiz olmayan şeyleri kaybetmeme korkusundan kaynaklanan kölelik isteğini koymuştur (Göze, 1969: 48-49). İnsanın mutluluğunu ve toplumsal ortak iyiliği kurumlaşmış bir siyasi toplumun egemenliğinde gören Machiavelli ve Hobbes’un aksine, La Boétie yönetim tipi ayırt etmeksizin özgürlüğün, eşitliğin bitişini, köleliği ve onursuz bir yaşamı kurumsallaşmış devlet egemenliği altında yaşamaya özgülerek devrim niteliğinde düşünceler öne sürmüştür. Dolayısıyla La Boétie’nin bu haliyle egemeni bir tüzel kişi olarak ele aldığını ve herhangi bir egemenin şahsi nitelikleriyle ilgilenmediğini söylemek mümkündür. La Boétie’yi özgün kılan nokta sadece devlete kötülük atfetmek değil, iktidarın devamı, devletin egemenliği ve toplumsal nizam üzerine düşünmek yerine bireysel özgürlük konusunu analiz etmesidir. Yönetilenlere, özgürlüklerini geri kazanmaları için tirana karşı savaş vermeye gerek olmadığını, sadece hep birlikte ona itaat etmemenin yeterli olduğunu (La Boétie, 1987: 23) söyleyen La Boétie, tiranın insanlar üzerinde kurduğu egemenliği devam ettirmesi için de fazladan bir çaba sarf etmediğini,

sadece uyruklarını birbirine kırdırmanın kendi lehine olan statükoyu devam ettirmek için yeterli olduğunu ifade etmiştir (La Boétie, 1987: 50).

Kısacası La Boétie'ye göre, egemen bir güç olarak iktidar kuran her devlet bir tiranlıktır. Dolayısıyla devletin egemenliği ile insanın özgürlüğü arasında La Boétie düşüncesinde tam anlamıyla bir çelişki görülmektedir. İnsan doğasına iyimser bakış açısıyla birleştiğinde, filozofun düşünceleri, modern bir ideoloji olarak egemenliksizliği, efendisizliği, pür hürriyeti ve daima akli ve dengeyi emreden doğa yasalarından başka hiçbir yasa tanımamayı içeren anarşizmin erken bir öncüsü gibidir.

5. Sonuç

Egemenlik kavramı, tarih boyunca farklı siyasi düşünürler tarafından ele alınmış ve çeşitli açılardan incelenmiştir. Böylece teorisyenler tarafından modern siyaset teorisinin ve dolayısıyla modern devletin kolonlarından biri inşa edilmiştir. Bu inşayı, Niccolo Machiavelli, Thomas Hobbes gibi düşünürler iktidar merkezli ele alırken, Etienne La Boétie varlığına son verilmesi gereken bir bağlamda düşünmüştür. Üç düşünür, egemenlik üzerine teorilerini, insan doğasıyla ilişkilendirerek başka bir deyişle insan doğasını, hareket noktası olarak kabul ederek oluşturmuştur. Bu bağlamda Machiavelli, insan doğasını, nankör, değişken, içten pazarlıklı, riyakâr, korkak ve çıkarıcı olarak tanımlamakla kalmamış aynı zamanda, insan yığınlarının kurucu bir gücün otoritesi olmaksızın siyasi bir toplum kurma yeteneğinden yoksun olduğu düşüncesini geliştirmiştir. Machiavelli'nin İtalya tarihinin en kötü dönemlerinden birine tanık olması da insan doğasına dair düşüncelerini ve bunun bir getirisi olan siyaset felsefesini etkilemiştir. Bu perspektif doğrultusunda, Machiavelli, iktidara olmazsa olmaz nitelikte özel bir önem atfederek pragmatist “*Prens*” reçetesini sunmuştur. Hobbes, insan doğasına ilişkin Machiavelli'yle benzer bir karamsarlık taşımakla birlikte bunu daha sistematik bir şekilde ele almıştır. Daha doğru bir ifade ile insan doğasını sistematize ederek egemen düşüncesini kuramlaştıran Hobbes, insan doğasına dair düşüncelerinde “temelde” ifadesine yer vermiştir. Bu bağlamda, “Homo homini lupus” şeklindeki ünlü ifadesiyle temelde Machiavelli gibi; rekabetçi, bencil ve çatışmaya yatkın bir insan doğası portresi sunarak doğa durumunda insanların birbirlerine karşı sürekli bir savaş içinde olduklarını öne sürmüştür. Böylelikle Hobbes, insan doğasının önemli karakteristik özelliklerden biri olan “korku” yu denkleme eklenmiştir. Korkuya, güvenlik ve gelecek kaygısının da eşlik etmesiyle Hobbes, bu kaotik durumdan kaçınmak için insanların, doğuştan

gelen korku ve güvenlik arzuları doğrultusunda mutlak bir egemenin otoritesi altında toplandıklarını savunmuştur. Sonuç olarak Hobbes’a göre, insanlar, bir toplumsal sözleşme aracılığıyla egemen bir güce yani “*Leviathan*”a itaat etmeye razı olmuşlardır. Machiavelli’ye benzer biçimde yaşadığı dönemin iç savaşlarından etkilenen Hobbes, “güvenlik”e endeksli mutlakiyetçi bir egemenlik anlayışı benimsemiştir. Machiavelli ve Hobbes’un insan doğasına ilişkin karamsar düşünceleri, radikal egemen teorilerini meydana getirirken La Boétie, tam aksi istikamette insan doğasına dair iyimser düşünceleri ile egemenin varlığına radikal eleştiriler getirmiştir. Nitekim La Boétie’nin insan doğasına yönelik iyimser bakış açısına göre, insanlar, doğaları gereği özgür ve eşit yaratılmış ve empati yoluyla birbirlerini rahatlıkla anlayabilecek varlıklardır. Dolayısıyla La Boétie perspektifinden egemen, insan doğasının çelişkili bir ürünüdür. Bu çelişkiyi yani insanların nasıl ve neden gönüllü olarak iktidara boyun eğdiklerini sorgulayan La Boétie, insanların doğuştan gelen özgürlük ve eşitlik arzularının, tiranlar tarafından bastırıldığı sonucuna varmıştır. Bu bağlamda düşünür, korkuyu Machiavelli’den ve Hobbes’tan farklı bir açıdan ele almıştır. Boétie, insanların korkularının; egemenin, insanlara eğitim, gelenek gibi araçlara dayattığı şeyleri kaybetme korkusundan kaynaklandığını ifade etmiştir. Daha anlaşılır bir ifade ile, insanların var olmalarıyla birlikte insanlığa haiz olan şeyleri kaybetmekten ziyade makam, mevki gibi sonradan kazanılan şeyleri kaybetme korkularına odaklanmıştır. La Boétie, insanların doğuştan gelen özgürlük ve eşitlik arzularının, egemen tarafından bastırıldığını savunmuş ve böylelikle egemene itaatin bilinçsiz bir gönüllü kulluk şeklinde gerçekleştiğini ifade etmiştir. Kısacası La Boétie’ye göre, devletin egemenliği doğal olmayan bir zorunluluktur ve bu zorunluluk, bireylerin gönüllü kulluğu, eğitimsizlik ve korku ile beslenmektedir. Bireylerin özgürlüklerini geri kazanmaları için sadece egemeni beslememeleri yeterli olduğunda ısrar eden La Boétie’nin düşünceleri yaşadığı çağdan ziyade günümüz için bile ziyadesiyle devrimcidir.

Düşünürlerin egemenliğe dair yaklaşımlarını belli kavramlara endekslediği söylemek yanlış olmayacaktır. Bu kavramlar, Machiavelli için “istikrar ve beka”, Hobbes açısından “güvenlik ve huzur”, La Boétie düşüncesinde ise “çelişki ve özgürlüğü bilmemek”tir. Machiavelli, siyaset anlayışını insan doğasından hareketle realizm ve pragmatizm ile mayalayarak devletin otoritesini pekiştirmek için zor ve baskının meşru hatta zaruri araçlar olduğunu savunmuştur. Sunduğu bu reçete ile İtalya’nın siyasi birliğine ve cumhuriyete giden yolu açmak isteyen Machiavelli, aslında bir bakıma çelişkili görünebilecek şekilde yurttaşlar için mutlak egemeni yani devleti önceleyerek hedef doğrultusunda dozunda uygulanacak şiddeti dahi meşrulaştırmıştır. Hobbes ise rasyonalizm ile mayaladığı yaklaşımını yani egemenin varlığını

ve mutlakiyetçi niteliğini, bireylerin güvenliği ile temellendirmiştir. Bu temel üzerine, insanları, korkularının hayatta tuttuğu düşüncesinin Hobbes’da hâkim olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. “Korku benim ikiz kardeşimdir” ifadesini kullanan Hobbes, egemenin otoritesinin, merkezi ve tek bir yapı altında toplanması gerektiğini vurgulamıştır. Hobbes’un bu vurgusunun temelinde, egemenliğin bölünmesinin kaosa yol açacağını ve iç savaş riskini artıracığı argümanı yani aslında en ham haliyle korku yer almaktadır. Bu nedenle istikrarlı bir düzen arayışına giren Hobbes, çareyi yasalarda bulmuştur. Hobbes, yasalar aracılığıyla toplumun işleyişini kontrol altına almakla birlikte aynı zamanda toplumsal sözleşmenin bir parçası olarak, bireylerin hak ve yükümlülüklerini teminat altına almıştır. Dolayısıyla Machiavelli’nin yaklaşımı, bireysel özgürlüklerin ihmal edilmesi riskini taşıırken Hobbes’un yaklaşımı, bireysel özgürlükleri korumak için birtakım özgürlükleri ortadan kaldırmaya ya da sınırlandırmaya dayanmaktadır. La Boétie’nin sıra dışılığı ise bireysel özgürlük ve eşitlik vurgusundan kaynaklanır. La Boétie, *Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev* eserindeki ifadeler ile tam manasıyla “Leviathan”ı tarif etmektedir (La Boétie, 1987 :24) :

Size böylesine hâkim olan kişinin iki gözü, iki eli, bir bedeni var ve herhangi bir insandan daha başka bir şeye sahip de değil. Yalnızca siz den fazla bir şeyi var: O da sizi ezmek için ona sağlamış olduğunuz üstünlük. Eğer siz vermediyseniz, sizi gözetlediği bu kadar gözü nereden buldu? Sizden almadıysa, nasıl oluyor da sizleri dövdüğü bu kadar çok eli olabiliyor? Kentlerinizi çiğnediği ayaklar sizinkiler değilse bunları nereden almıştır? Sizin tarafınızdan verilmiş olmasa üzerinizde nasıl iktidarı olabilir? Sizinle anlaşılmadıysa sizin üstünüze gitmeye nasıl cesaret edebilir? Kendinize ihanet etmeseniz, sizi öldüren bu katilin yordakçası ol masanız ve sizi yağmalayan bu hırsıza yataklık etmeseniz o ne yapabilir?

La Boétie bu sözleriyle Hobbes’un Leviathan’ını eleştirmektedir. Nitekim La Boétie, egemenliği tiran olarak tanımlamıştır. Çünkü La Boétie’ye göre, egemen, insan doğasına aykırı düşecek biçimde bireylerin özgürlüğünü ve eşitliğini ortadan kaldırmaktadır. Bu çelişkili düzen bizzat bireyler tarafından sağlanmaktadır. Daha detaylı bir şekilde değinmek gerekirse La Boétie, egemenin eğitim ve gelenek gibi araçlarıyla insanları da insanların aracılığıyla “kul”laştırarak düzeni tesis ettiğini belirtmiştir. Böylelikle La Boétie, egemeni, insanın doğasına yani kendine yaptığı en büyük kötülük şeklinde ele almış ve bu en büyük kötülüğün bertarafı için ise insanların hiçbir şey yapmadan sadece itaat etmemeleri gerektiğini öne sürmüştür. Özetle, La Boétie, egemeni, gayr-ı meşru olarak nitelendirirken;

Hobbes, meşruiyetin kaynağı olarak “toplumsal sözleşmeyi yani çoğunluğun iradesini” işaret etmiştir. Bu hususta Machiavelli, meşruiyeti, egemenin “varlığına ve başarısına” endekslemiştir.

La Boétie egemenin var olup olmadığıyla ilgilenerek egemeni, bir çeşit tüzel kişi olarak değerlendirmiştir. Hobbes da egemene, aynı şekilde yaklaşarak egemenin şahsi kişiliğine ya da kimliğine değinmemiştir. Ancak bu durum Machiavelli de farklıdır. Machiavelli “egemen nasıl olmalı?” sorusuna odaklanmıştır. Öyle ki Machiavelli'ye göre, liderin kişisel becerileri ve özellikleri başarı için kritik öneme sahiptir. Bu husus üzerinde oldukça duran düşünür, böylece siyaset felsefesine “Virtù ile Fortuna kavramlarını, Aslan ve Tilki Metaforu” armağan etmiştir. Bununla birlikte bir Rönesans figürü olan Machiavelli, egemenini, “realist, pragmatist, dindar olmasa dahi dindar görünümlü, askeri ve stratejik zekaya sahip ve korkulan bir model” olarak tasvir etmiştir. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, Machiavelli'nin çeşitli siyasi pozisyonlarda elde ettiği deneyim aracılığıyla ve aynı zamanda nihai hedefi doğrultusunda siyasetten bağımsız bir egemen olamayacağını ortaya koyduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Sonuç olarak, Machiavelli, Hobbes ve La Boétie'nin düşünceleri, günümüz siyasetinde modern devleti, devlet ve birey arasındaki dengeyi anlamak için kritik ipuçları sunmaktadır. Özellikle Machiavelli ve La Boétie'nin egemen anlayışlarına yaptığı realist ve siyaset temalı aşılari günümüzü daha da aydınlatmaktadır. Ancak her düşünürün felsefesinde bazı paradokslar ya da cevapsız sorular bulunmaktadır. Machiavelli'nin pragmatik yaklaşımı, otoriter rejimlerin meşrulaştırılmasında kullanılabilmekte ve belki de egemenin, egemenliğini şahsi çıkarlarına endekslemesine neden olabilmektedir. Halbuki Machiavelli, reçetesini ulusal kurtuluş hedefi için kaleme almıştır. Hobbes ise ortaya koyduğu mutlakiyetçi yaklaşım ile belli bir çerçevede bireylerin özgürlüğünü korumak isterken totalitarizmle de ilişkilendirilmektedir. Çünkü egemen hem toplumsal sözleşmeye taraf değildir hem de yasaların kaynağı halindedir. Bu haliyle de güvenliği sağlamak ve uyrukları korumak ile mükelleftir. Nihayetinde “uyrukları, egemenden kim koruyacak?” sorusu akla gelmektedir. La Boétie'nin özgürlükçü yaklaşımı ise pratik zorluklar içermektedir. Nitekim La Boétie, gönüllü kulluğu sona erdirmek için gönüllü olmamanın yeterli olduğunu belirtmekle yetinmiştir. Daha açık bir ifade ile rızanın sona ermesi üzerine insanlara, bir öneride bulunmayarak sadece insan doğasına güvenerek iyimser bir doğa durumu vaad etmiştir. Dolayısıyla anarşist bir toplum olarak nitelendirilebilecek bir durumda, bireylerin

haklarını ve güvenliğini korumanın büyük zorlukları olacaktır. Bu nedenle, La Boétie'nin yaklaşımının uygulanabilirliği şüphelidir.

Bu karşılaştırmalı tablo, modern siyaset teorisinde egemenlik kavramının çok boyutlu ve dinamik bir yapıya sahip olduğunu göstermekle birlikte aynı zamanda düşünürlerin, bireysel özgürlük ile devletin egemenliği ilişkisine dair ortaya koyduğu yaklaşımların güncelliğini koruduğunu ortaya koymaktadır.

Kaynakça

- Ağaoğulları, M. A. (2018). *Sokrates'ten Jakobenler'e Batı'da Siyasal Düşünceler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ağaoğulları, M.A. ve Köker, L. (2013). *Tanrı Devletinden Kral-Devlete*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Ağaoğulları, M.A. ve Köker, L. (2009). *Kral-Devlet ya da Ölümlü Tanrı*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Arendt, H. (2014). *Totalitarizmin Kaynakları/3 Totalitarizm* (Çev. Bahadır Sina Şener). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arendt, H. (2012). *Geçmişle Gelecek Arasında* (Çev. Bahadır Sina Şener). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arnhart, L. (2013). *Platon'dan Rawls'a Siyasi Düşünce Tarihi*. (A.K. Bayram Çev.) Ankara: Adres Yayınları.
- Arslan, M. (1992). Niccolo Machiavelli ve Machiavelizm. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, 3(3), 167 – 186.
- Avis, P. (2016). *Foundations of Modern Historical Thought: From Machiavelli To Vico*. London: Routledge.
- Balibar, E. (2016). *Spinoza ve Siyaset* (Çev. S. Soyarslan). İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Beriş, E. H. (2019). Modern Devlet Kuramının Doğuşunda Niccolo Machiavelli'nin Rolü ve Etkisi. Amme İdaresi Dergisi, 52(4), 1-23.
- Bodin, J. (1903). *The Six Bookes of a Common Weale*. (Çev. R. Knolles). The University of London.

- Boli, J. (2001). *Sovereignty from a World Polity Perspective. Problematic Sovereignty: Contested Rules and Political Possibilities*. NewYork: Columbia University Press.
- Collins, J.R. (2005). *The Allegiance of Thomas Hobbes*. Newyork: Oxford University Press.
- Curley, E. (1998). “Religion and Morality in Hobbes” İçinde, *Rational Commitment and Social Justice: Essays for Gregory Kavka* (ss. 90-111), Ed. Jules L. Coleman, Christopher W. Morris, and Gregory S. Kavka. Cambridge: Cambridge University Press.
- Çelen, G. (2018). Étienne De La Boétie Üzerine Bir İnceleme. Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, Özel Sayı, 155-179.
- Çelik, Y. (2018). Geçmişten Günümüze Egemenlik Kavramı ve Değişen Egemenlik Anlayışı, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 12 (3-4), 393- 441.
- De La Boétie, E. (1987). *Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev* (Çev. M. A. Ağaoğulları). İstanbul: Bilim-Felsefe-Sanat Yayınları.
- Deniz, F. (2001). Machiavelli: “Şeytan” mı, “İnsan” mı? I.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 23-24, 109-126.
- Ercins, G. Ve Buldur E. (2020). Teoloji-Politik Felsefesi Kıskaçında Egemenlik Kavramının Schimittyen Analizi. Muhafazakâr Düşünce, 16(58), 107-128.
- Erdal, S. (2010). Siyasal Düşünceler ve Modern Egemenlik. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 18(2), 83 – 115.
- Foucault, M. (2011). *Entelektüelin Siyasi İşlevi* (Çev. Işık Ergüden, Osman Akınhay ve Ferda Keskin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gauthier, D. P. (2000). *The Logic of Leviathan*. Oxford University Press.
- Gerring, J., Thacker, S.C. ve Moreno, C. (2004). Normative Models of Democratic Governance: Decentralism, Centralism, and Centripetalism. Boston University, Department of Political Science, 1-42, <https://www.bu.edu/sthacker/files/2012/01/Normative-Models-of-Democratic-Governance-Decentralism-Centralism-and-Centripetalism.pdf>.
- Glover, W.B. (1960). God and Thomas Hobbes. Church History, 29(3), 275-297.
- Göze, A. (1969). 16. Yüzyıl Düşünürlerinde Baskıya Karşı Direnme. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 35 (1-4), 244-277.

- Hardt, M. Ve Negri, A. (2018). *İmparatorluk*. (Çev. Abdullah Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Heywood, A. (2019). *Politics*. Fifth Edition. London: Red Globe Press.
- Hobbes, T. (2007). *Elementa Philosophica DE CİVE/Yurttaşlık Felsefesinin Temelleri*. (Çev. Deniz Zarakolu). İstanbul: Belge Yayınları.
- Hobbes, T. (1651). *Leviathan*. London: St. Paulus Church-yard.
- Jackson, R. (1999). *Sovereignty at the Millenium*. Oxford: Blackwell Publishers.
- King, R. (2011) *Machiavelli İktidar Filozofu*. (Çev. Volkan Atmaca). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Krasner, S. D. (2001). “Problematic Sovereignty” içinde, *Problematic Sovereignty: Contested Rules and Political Possibilities* (ss. 1-23), NewYork: Columbia University Press, ss. 1-23.
- Machiavelli, N. (1994). *Prens* (Çev. N. Güvenç). İstanbul: Anahtar Kitaplar.
- Machiavelli, N. (1992). *Discourses on Livy* (Çev. H. C. Mansfield ve N. Tarcov). The University of Chicago Press.
- Milner, H. (1988). Hobbes: On Religion. *Political Theory*, 16(3), 400-425, <https://doi.org/10.1177/009059178801600300>.
- Mortimer, S. (2022). “Sovereignty beyond natural law: Adam Blackwood’s Catholic Royalism”. *History of European Ideas*, 48(6), 682-697.
- Rousseau, J. J. (2002). *The Social Contract and The First and Second Discourses*. (Çev. The Discourse on The Art and Science Group). Yale University Press.
- Sparling, R. (2013). Sunlight is the Cest Disinfectant? Étienne de la Boétie on Corruption and Transparency. *European Journal of Political Theory*, 12 (4), 483–509.
- Spinoza, B. (2019). *Teolojik-Politik İnceleme* (Çev. C. B. Akal ve R. Ergün). Ankara: Dost Kitabevi.
- Spinoza, B. (2012). *Etika* (Çev. Ç. Düşürken). İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Spinoza, B. (t.y.). *Politik İnceleme*. https://www.files.ethz.ch/isn/125506/5038_Spinoza_A_Political_Treatise.pdf.
- Sheehan, M. (1999). *The Balance of Power: History&Theory*. London: Routledge.

Şenel, A. (1995). *Siyasal Düşünceler Tarihi*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Weber, A. (1998). *Felsefe Tarihi*. (5. Basım) (Çev. H. V Eralp). İstanbul: Sosyal Yayınları.

Schmitt, C. (1996). *The Leviathan in The State Theory of Thomas Hobbes*. (Çev. G. Schwab ve

Webster, G. (2015). Hobbes and Tocqueville on Individualism, Equality, and Centralized Administration. Master Thesis, University of Montreal 2015.

Yazarların Katkı Oranı

Yazarlar çalışmaya eşit katkıda bulunmuştur.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazarlar çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedirler.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu makale insan veya hayvanlar ile ilgili etik onay gerektiren herhangi bir araştırma içermemektedir.